

Yunc torquilla, L.

1877—1894.

Évi adat: 8 Jahresdaten.

Apr. 4.	1886.
“ 4.	1878.
“ 5.	1885.
“ 9.	1877.
“ 9.	1892.
“ 9.	1894.
“ 10.	1887.
“ 16.	1889.

L. (F.) — Apr. 4. 1886.

Lk. (Sp.) — “ 16. 1889.

J. (Schw.) = 13.

K. (M.) = Apr. 10.

Hangjával, e nálunk igen közönséges madár, annyira feltűnő, hogy pontosan megfigyelhető, mint az adatok mutatják.

Durch seine Stimme auffallend, ist der bei uns sehr gewöhnliche Vogel, wie auch die Daten beweisen, mit großer Genauigkeit zu beobachten.

*

Végezetül közölni kívánom azon fajok érkezési adatait, melyek megjelenési középpontját, éppen a megfigyelési sorozatok hiánya miatt, csak jövő megfigyelések fogják eldönteni:

Schließlich führe ich die Ankunftsdaten jener Arten an, deren mittlerer Ankunftsstag, in Ermangelung von Beobachtungs-Serien, nur in der Zukunft ermittelt werden kann:

Anthus pratensis, L. Mart. 20. 1892.*Corvus monedula*, L. Febr. 25. 1894.

Ciconia alba, L. Mart. 26. 1892. Nem költ itt s ritka átvonuló. — Brütet nicht hier: feltener Durchzügler.

Ficedula sibilatrix, BECHST. Apr. 20. 1894.*Hypolais icterina*, VIELL. Maj. 8. 1894.*Locustella fluviatilis*, WOLF. Maj. 8. 1894.

Először láttam vidékünkön. — Das erstmal in unserer Gegend gesehen.

Monticola saxatilis, L. Apr. 20. 1885. Két éven át költött kertünkben, sem az előtt, sem azután többé nem láttam vidékünkön. — Brütete in zwei Jahren in unserem Garten, vordem und seither sah ich ihn niemals in der hiesigen Gegend.

Muscicapa parva, BECHST. Maj. 10. 1893. Költ nálunk. — Eier Brutvogel.

Pratincola rubicola, L. Mart. 10. 1894. Oly feltűnő korai adat, hogy kellő bizonyíték híjján fel sem vennem; de a megfigyelt példány lövőtten kezeim közt volt. — Ein so auffallend frühes Datum, daß ich es ohne ein Beleg nicht aufnehmen würde; das beobachtete Exemplar war jedoch erlegt in meinen Händen.

Regulus cristatus, KOCH. Mart. 7. 1894.*Sylvia hortensis*, BECHST. Apr. 9. 1885.

KISEBB KÖZLÉSEK. — KLEINERE MITTHEILUNGEN.

A távolból.

Ns. MIDDENDORFF ERNŐ HERMAN OTTÓ-hoz.

Kedves barátom!

Már régóta akartam Neked írni. Az elmúlt télen sok volt a dolgom, sok a gondom a marhatajtással. Végre influenzám volt, mely február és márciusban háromszor tett munkaképtelenné. Utoljára egy kellemes meglepetés ért, mely azonban messze kiterjedő előkészületekre kényszerített úgy, hogy ismét minden dolgomat félben kellett hagynom. Már vagy egy hét óta Libauban vagyok, hogy innen 2 præparator kíséretében, kitűnő felszereléssel egy ornithologiai kirándulást kezdjek meg. A szentpétervári tudományos akadémia felhívott, hogy a 3 keleti

Aus der Ferne.

E. von Middendorff an Otto Herman.

Libau (Curland) 19. April 1896.
1. Mai

Lieber Freund!

Längst wollte ich Dir schreiben. Der vorige Winter brachte mir viel Arbeit, Fahrten in Viehzucht-Sachen, endlich Influenza, der ich im Laufe des Februar und März, 3 Mal meinen Tribut durch Arbeitsunfähigkeit, zahlen mußte. Zuletzt kam eine angenehme Ueberraschung, welche mich jedoch zu umfangreichen Vorbereitungen zwang, so daß ich abermals alles Uebrige liegen lassen mußte.

Seit circa einer Woche befinde ich mich hier in Libau, um von hier aus mit 2 Präparatoren und vor-

tengeri kormányzáság egész nyugati partvonalt, az ehhez tartozó szigeteket is beleértve, lassan észak felé vonulva kutassam át, s közben főleg pelyhes fiókákat gyűjtsek. Képzelted, mily örömmel teljesítém e felhívást. Magamnak is sok hasznot hoz ez alkalom s azonkívül pótolni fogja magángyűjteményem némely hiányát. Épen ezért hoztam magammal saját praeparatoromat is. Különösen örülök a fészektelepek tanulmányozásának, melyek, bár még számosak, mindeddig mondhatni semmi figyelemben nem részesültek, illetőleg még senki le nem írta azokat. Leginkább szárazföldön fogok utazni, a tengerpart mentén s csak ritkán használok fel a valamennyi vámgözörsre szóló nyílt rendeletet. A kezdet elég szomorú volt. Mindjárt az első kirándulás alkalmával újra influenzát kaptam s le kellett feküdnöm; a baj mégis elég szerencsésen végződött. Mert nem csak hogy legidősebb nővéremben, ki egy itteni orvos neje, a legjobb ápolóra találtam, hanem sikerült rábírni, egy jó barátom s tanítványomat, ki nagy madárismerő, hogy felszereléssel az expeditio élére állva embereimet foglalkoztassa. Ma, vagy holnapra várom őt vissza s akkor újra magam állok helyt, mert sógorom reméli, hogy legfeljebb 2—3 nap múlva egészségesen indulhatok útnak, Haza csak júliusban megyek s akkor újra utaznom kell marhatenyésztési dolgokban úgy, hogy tégig ismét nem lesz nyugtom.

Mellékelve küldök Néked néhány adatot, mely az előbb küldötték folytatását képezi. Hazulról hoztam magammal abban a reményben, hogy útközben veled levélileg közölhetem. Köszönet az Aquiláért, melyet teljesen megkaptam.

Liban (Curlandban) 1896. april 19-én
május 1-én

Sziből üdvözöl
hű barátod

ns. Müldenlorf E.

trefflicher Ausrüstung eine ornithologische Excursion zu beginnen. Im Auftrage der Akademie der Wissenschaften zu St. Petersburg soll ich die ganze Westküste der 3 Sibir-Gouvernements, mit Einfluß der vorliegenden Inseln, allmählig gegen Norden vorrückend durchforschen und dabei hauptsächlich Dünenjunge sammeln. Du kannst Dir denken, daß ich der an mich ergangenen Aufforderung mit der größten Freude Folge leistete. Auch für mich wird bei dieser Gelegenheit recht viel abfallen und so manche Lücke meiner Privatsammlung gefüllt werden. Zu diesem Zwecke habe ich auch meinen eigenen Präparator mitgenommen. Besonders freue ich mich auf das Studium der Colonien, welche, obgleich noch recht zahlreich vorhanden, bisher so gut wie gar nicht berücksichtigt, resp. verzeichnet worden sind. Ich werde hauptsächlich längs der Küste zu Lande reisen, nur in wenigen Fällen meine offene Ordre für alle Zoll-Kventjer-Dampfer benutzend. — Der Anfang ist allerdings recht traurig ausgefallen. Gleich auf dem ersten kleinen Ausflug holte ich mir abermals einen Influenza-Rückfall und mußte mich hinlegen. Doch lief die Sache verhältnißmäßig gut ab. Nicht nur fand ich bei meiner hier an einen Arzt verbeirateten ältesten Schwester die beste Pflege, sondern es gelang mir auch einen guten Freund und Schüler, sehr guten Vogelkenner zu veranlassen, während ich Krank bin, mit meiner Ausrüstung versehen, an die Spitze der Expedition zu treten und meine Leute zu beschäftigen. Heute oder morgen erwarte ich ihn zurück und dann kann ich wieder selbst eintreten, da mich mein Schwager in höchstens 2 bis 3 Tagen als gesund zu entlassen hofft. Nach Hause werde ich wohl erst im Juli kommen und dann gleich wieder eine Reise in Viehzucht-Sachen unternehmen müssen, so daß ich wieder vor dem Winter nicht zu Ruhe kommen kann.

Weisfolgend übersende Dir einige Daten, welche die Fortsetzung zu den früher gelieferten bilden. Ich nahm sie von Hause mit in der Hoffnung während der Reise Zeit zu einem Brief an Dich zu finden. Besten Dank für Zusendung der «Aquila», welche ich vollständig erhielt.

Mit herzlichem Gruß

dein dir treu ergebener
E. v. Müldenlorf.

Hellenorm.

	1893.	1894.	1895.
<i>Alauda arvensis.</i>	Mart. 18.	Mart. 13.	Mart. 27.
<i>Chelidon urbica.</i>	Mai 10.	Mai 9.	Mai 11.
<i>Coracias garrula.</i>	Mai 11.	Mai 13.	Mai 9.
<i>Cuculus canorus.</i>	Mai 7.	Mai 2.	Apr. 29.
<i>Cypselus apus.</i>	Mai 22.	Mai 21.	Mai 22.
<i>Hirundo rustica.</i>	Mai 6.	Apr. 28.	Mai 2.
<i>Lanius collurio.</i>	Mai 22.	Mai 25.	Mai 18.
<i>Motacilla alba.</i>	Apr. 5.	Apr. 3.	Apr. 6.
<i>Oriolus galbula.</i>	Apr. 24.	Mai 13.	Mai 18.
<i>Ortygometra crex.</i>	Mai 25.	Mai 12.	Mai 16.
<i>Scelopax rusticola.</i>	Apr. 9.	Apr. 6.	Apr. 20.
<i>Sturnus vulgaris.</i>	Mart. 13.	Mart. 13.	Mart. 26.
<i>Vanellus cristatus.</i>	Apr. 2.	Mart. 27.	Mart. 29.

Ez újabb adatsorozatok az Aquila első füzetének 31—36-ik lapján, a központ főnöke által az akkor közölt adatokból levont hellenormi középszámokat csak egy fajnál, az Oriolus galbulánál változtatják meg.

Az említett helyen ugyanis formulánk ez volt:

Diese neueren Daten alteriren die Mittelzahlen jener Reihen, welche der Chef der Centrale in B. I. p. 31—36 der «Aquila» für Hellenorm bestimmte, nur hinsichtlich einer Art, u. z. bei Oriolus galbula L. für welche die frühere Formel wie folgt lautet:

L. (F.) — Mai 4.—1883.

Lk. (Sp.) — Mai 28.—1871.

J. (Sch) = 34.

K. (M.) = Mai 20—21.

Ellenben az itt közölt újabb adatokat is felhasználva, következőleg alakul:

Die hier mitgetheilten Daten benützend, lautet die neue Formel:

L. (F.) — Apr. 24.—1893.

Lk. (Sp.) — Apr. 28.—1871.

J. (Sch.) = 35.

K. (M.) = Mai 11.

Telelő fürjek a Fertő déli partján.

1895 decz. 28-án kis társaság indult a nagy-czeni erdőből a befagyott Fertő nádasai közt tartandó fácán- és nyulvadászatra.

Alig értük el a tó partján fekvő Boz község szöleit, midőn a gázos kerítésből egy fürj esapott ki s rögtön meg is került. Öreg kakas volt.

Jellemző ez esetre, hogy az egész határt hó fődte; a hőmérséklet nappal is — 10°C körül s a nagyon csekély vizű tó mondhatni fenéig fagyva volt. Egyedül a falú alatt található meleg forrás rít ki messzire zöldelő növényzetével, ellepve a nádi sármány (*Emberiza schoeniellus*) s a vízi pipiske (*Anthus spinoletta*) esapataitól. E forrástól egy kilométernyire befelé haladva, tehát már a jégsíkok között, újra fürj rebent, fel, de elmenekült.

Überwinternde Wachteln am südlichen Ufer des Neusiedler-Sees.

Am 28-ten Dec. 1895 brach eine kleine Jagdgesellschaft vom Groß-Zinkendorfer Walde auf, um zwischen den Rohrwänden des erstarrten Neusiedlersees eine Hasen- und Hasenjagd abzuhalten.

Saum erreichten wir die Weingärten des am südlichen Seenufer liegenden Dorfes Holling, als aus dem buschigen Zaune eine Wachtel aufstand und auch sofort zur Beute fiel. Ein alter Hahn.

Erwähnt soll es hier werden, daß die ganze Gegend unter Schnee lag, die Temperatur auch bei Tag um —10° C. schwankte und der leichte See fast bis zum Grunde gefroren war. Nur die warme Quelle unter dem Dorfe grünte mit ihren Gewächsen weit sichtbar, bedeckt von Schaaren der Rohrammer (*Emberiza schoeniellus*) und des Wasserpiepers (*Anthus spinoletta*). Von dieser Quelle einen Kilometer weit einwärts, also schon auf den Eisfeldern, stand eine zweite Wachtel auf, entkam aber.

1896 jan. 2-án — 15°C hőmérséklet mellett ugyancsak a Fertő jegén — vagy 3 kilométernyire a parttól — újra fűrj került a tarisznyára, ezuttal jérezze. A talált fűrjek száma aránylag nagyobb, sem hogy azt lehetnék, hogy valamennyit őszi sebesülés tartotta vissza vidékünkön. Itt tehát csak igazi teelésről lehet szó, mi a fertőparti vadászok állítása szerint nem is megy ritkaság számba.*

Főlemlítem még, hogy ugyancsak jan. 2-án két mezei pacsirtát (*Alauda arvensis* L.) is láttam. Az egyiket vagy negyedfél kilométernyire a tómederben, a másikat a meleg forrás közelében.**

Uhlig Titusz.

Korai adatok a *Vanellus cristatus* L. tavaszi vonulásában.

Folyó évi febr. 2-ával kemény fagy s erős szélviharok után 4—5 napig tartó ragyogó tisztaságu, enyhe, tavaszias idő vette kezdetét az egész Balatonvidéken. Ez a hirtelen időváltozás élénk madárvonulással járt együtt. Egész napon többször hallatszott az *Anser segetum* Gm. csapatának gágogása, melyek hosszú távollét után tömegesen lepték el a hótól megtisztult őszi vetéstáblákat; a hegyoldal borókafenyőbokrai közül (a hol 5—6 db. *Turdus merula* L. húzta ki az egész telet) a *Turdus pilaris* L. egy 10 db.-ból álló csapatát verte föl a kutya s e napon vonult el a szőlőhegyben tartózkodó néhány *Acanthis Linaria* L. is.

Még a délelőtt folyamán megjártam a fonyódi berket, hol még minden erősen télies színt viselt: élettelen, kihalt a táj, arasznyi volt a jég s a nádtorzsák közt fehérlő hepehupás hó még keményen daczolt a nap melegével. A hőmérő odahaza árnyékban + 9°C.-t mutatott, künn a hatalmas jégmező hátán érezhetően hűvös volt a levegő. Már hazamenőben, kb. 180 m. magasságban a berekszélen egy magánosan É. Ny.-ról

* A fűrj teeléséről megemlékszik Frivaldszky «*Aves Hungariae*» című művében. Szerinte az 184^{5/6}-ik enyhe télen Pestmegyében, 184^{6/7}-ik évben Szent-Tornyan (Csongrádm.) teelt a fűrj.

** Magyarországra nézve a mezei pacsirta jegye már a \leftrightarrow = helyenkint áttelelő.

Am 2-ten Jän. 1896 bei — 15° C. Kälte ebenfalls auf dem Eise des Neusiedler-Sees, 3 Kilometer vom Ufer entfernt, stand abermals eine Wachtel auf und fiel, diesmal war es eine Henne.

Die Zahl der gefundenen Wachteln erlaubt es uns nicht annehmen zu können, daß sämtliche durch frühere Verwundung gezwungen würden, in unseren Gegenden zu verweilen. Es handelt sich hier also um ein wirkliches Ueberwintern, umso mehr, da nach Angabe hiesiger Jäger ähnliche Fälle keineswegs selten sind.*

Ich bemerke noch, ebenfalls am 2-ten Jän. auch zwei Feldlerchen (*Alauda arvensis* L.) erblickt zu haben. Die Eine etwa vierthalb Kilometer einwärts im Seebecken, die Zweite unweit der warmen Quelle.** Titus Uhlig.

Frühe Daten im Frühlingszuge des *Vanellus cristatus* L.

Am 2. Febr. l. Jahres folgte nach starkem Froste und gewaltigen Stürmen 4—5 Tage lang ein glänzend klares, mildes Frühlingswetter in der Plattenfeegegend. Dieser plötzlichen Wetterveränderung erfolgte ein lebhafter Vogelzug. Man vernahm den ganzen Tag das Schnattern der Schaaren von *Anser segetum* Gm., welche die schneefreien Herbst-Saatfelder schaarenweise bedeckten; von den Wacholderbüschen der Berglehne (wo 5—6 Stücke der *Turdus merula* L. sich den ganzen Winter hindurch aufhielten) stieß der Hund eine etwa 10 Köpfe zählende Schaar der *Turdus pilaris* L. heraus und am selben Tage zogen auch die wenigen *Acanthis linaria* L., die das Weingebiege bewohnten, ab.

Ich durchging noch im Laufe des Vormittags den Fonyóder Sumpf, wo noch alles ein echtes Winterbild zeigte; die Gegend war leblos, ausgestorben, das Eis von Dicke einer Spaume und der Schnee, der aus den Rohrwänden hervorglänzte, trogte noch der Sonnenwärme. Das Thermometer zeigte zu Hause im Schatten + 9° C., im Freien über den mächtigen Eispiegel war die Temperatur empfindlich kälter. Schon im nach Hause gehen erblickte ich

* Das stellenweise Ueberwintern der Wachtel bestätigt Frivaldszky in seinem «*Aves Hungariae*». Nach seiner Angabe überwinterte die Wachtel im gelinden Winter 184^{5/6}-er Jahre im Comitate Pest, im Jahre 184^{6/7} bei Szent-Tornya (Com. Csongrád).

** Der Feldlerche wird mit Bezug auf Ungarn schon die biologische Bezeichnung \leftrightarrow = stellenweise überwinternd, beigelegt.

D. K felé visszavonuló madarat vettem észre. Fehér tollazatú hasáról, szárnyszínezetéről s repüléséről rögtön felismertem benne a *Vanellus cristatus* L. egy példányát s bármennyire hihetetlenek lászott is a dolog, a messzelátó igazat adott s minden tévedést kizárt. A madár hangtalanul vonult, nem ereszkedett semmit s az említett irányt nyilegyenesen tartotta. Az adatot feljegyeztem, a következő napokon újra bejártam a berket s 2 napra rá, febr. 4-én a már olvadó jégről a zombékok közül láttam fölröpülni az első *Anas boschas* L.-párt. Febr. 12-ig aztán sem az egyik, sem a másik faj nem mutatkozott többé.

Tekintve, hogy *Ponyódon* elég szigorú volt az idei tél, az ntóbbi adat is *korainak* mondható, az első pedig határozottan rendkívül *korai*. Azt hittem egyesegyedül leszek febr. 2-i adattommal s tényleg a 60 adatból levont országos középsszám a bibizre nézve *márcz. 21*, az 1894. évben *márcz. 1*, s a legkorábbi adat ez évből a szegedi *febr. 23*. Tehát már 1894-ben az érkezés az országos középsszámnál mindenütt 17—23 nappal korábbi s mégis ez év legkorábbi adata is az enyéimhez képest *21 nappal késelt*. Az 1895. évi tavaszi megfigyelések közt azonban már korábbi adatot is találtam, még a febr. 2-ánál is 23 nappal korábbit s ez a *kupinovoí jan. 19-ről* szóló, melyet a híres *Obedszka-Bara* mocsara mellett *Havlicék József* észlelt. Ennél aligha akad korábbi adatunk, különösen ha tekintetbe vesszük, hogy a megfigyelés az 1894/5-i rendkívül szigorú s hosszú ideig tartó tél után történt. Jellemző, hogy mindakét esetben csak *egy* madár mutatkozott.

Kérdés, hogy az idei korai tavasszal milyen adatokat mutatnak majd fel a megfigyelések a bibizre nézve. Saját megfigyelésemet s azt a körülményt tekintve, hogy márcz. 27-én már szedték e madár tojásait, tulnyomó részben korai adatokat merek jósolni, feltevésemre majd csak az idei tavaszi megfigyelések adhatják meg a döntő feleletet.

Szalay Lajos Elemér
a M. O. K. gyakornoka.

am Mande des Sumpfes einen einzelnen Vogel, der in einer Höhe von etwa 180 M. von N. W. gegen S. O. zuflügte. Nach dem Flugbilde erkannte ich sofort ein Exemplar des *Vanellus cristatus* L. und so sehr mir die Sache ungläublich erschien, bestätigte dieselbe das Fernrohr, eine jede Täuschung ausschließend. Der Vogel zog lautlos hin, senkte sich nicht und hielt die angegebene Richtung schnur gerade ein. Ich notirte das Datum, beging am folgenden Tage den Sumpf aufs neue und 2 Tage darauf, am 4. Febr. erblickte ich das erste, von dem schon schmelzenden Eise aus dem Rohr sich erhebende Paar der *Anas boschas* L. Bis zum 12. Febr. zeigte sich keine der benannten Arten mehr.

Bedenkend, daß der heurige Winter in Jonnöd ziemlich streng gewesen, kann auch das letztere Datum als ein frühes bezeichnet werden, das erstere ist aber unstreitig ein außerordentlich frühes. Ich glaubte mit dem Datum vom 2. Febr. allein zu stehen und thatsächlich ist das aus 60 Daten deduzirte Landesmittel bezüglich des Kiebitz' der 21. März für das Jahr 1894 der 1. März und das früheste Datum dieses Jahres der 23. Febr. u. z. aus Szegedin. Obwohl die Ankunft im Jahre 1894 überall mit 17—23 Tage vorausgeht, ist doch das früheste Datum im Vergleich zu meinem um 21 Tage verspätet. Unter den Beobachtungen vom Frühjahre 1895 fand ich aber ein noch früheres Datum, welches auch dem vom 2. Febr. um 23 Tage voraneilt: es ist vom 19. Jänner, aus Kupinowo, beobachtet von Joseph Havlicék am berühmten Obedszka-Bara Sumpf. Ein noch früheres Datum finden wir schwerlich, besonders wenn wir es berücksichtigen, daß die Beobachtung nach dem außerordentlich strengen und langdauernden Winter des Jahres 1894/5 geschah. Interessant ist dabei, daß sich in beiden Fällen nur ein einziger Vogel zeigte.

Es ist die Frage, welche Daten uns das heurige zeitige Frühjahr bezüglich des Kiebitz' aufweisen wird. Aus eigener Beobachtung und aus dem Umstande, daß schon am 27. März die Eier desselben Vogels gefunden wurden, folgere ich auf ein überwiegend frühes Erscheinen, was aber erst die Beobachtungen bestätigen werden.

Ludwig Elemér v. Szalay,
Praktikant der N. D. G.